

Дидактика

№6 (33) сентябрь, 2024-жыл

ОшМУнун профессордук-окутуучулук курамынын илимий-педагогикалык, маалыматтык гезити

“ОшМУ - билим ордосу”

Ош мамлекеттик университетинин 85 жылдыгына карата “ОшМУ - билим ордосу” деген аталышта мыкты обондуу чыгарма жарык көрдү. Коомчулуктун купулуна толгон ырдын сөзүн жаш акындар Мелис Маматжанов менен Нурсултан Абдикаримовдор жазса, обонун Маданияттын мыкты кызматкери Эламан Жалалов жараткан.

Жаңы жазылган ырды ОшМУнун сыймыктуу бүтүрүүчүлөрү Замир Мырза, Эмил Балтагулов, Айпери Кулбаева, Эламан Жалалов жана ОшМУнун искусство факультетинин студенттик хору ырдап чыгып, юбилейлик иш-чаранын көркүнө көрк кошупту. Ырдын тексти менен таанышып алыңыздар.

Татаал жолдо ташыркабай сыналган,
Тереңдиктен чексиздикке уланган.
Уч-кыйырсыз мунарасы билимдин,
Устаттардын өмүрүнөн куралган.

Кайырма:

ОшМУ жаштардын жан досу,
ОшМУ келечек тандоосу.
Ордолуу шаарыман нур чачкан,
ОшМУ билим ордосу.

Биздин сапар жарык чачкан жолдордо,
Биригебиз билим сунган борборго.
Биз ОшМУга багыштадык жаштыкты,
ОшМУ бизди багыттады чоң жолго.

Мезгил менен бирге таштап арышын,
Мекенимдин туудай кармап намысын.
Биз дүйнөнү билим менен тааныдык,
Дүйнө бизди билим менен таанысын.

Ош мамлекеттик университетинин 85 жылдык мааракеси А.Сүйүнбаев атындагы шаардык стадиондо чоң программадагы концерттик программа менен коштолду. Ал арада ОшМУнун жаңы Гимни жазылып, имидждик ролиги тартылды.

4-5-беттерде

ОшМУ бүтүрүүчүсү Дүйнө чемпиону

Мунарбек Сейитбек уулу Париж олимпиадасында күмүш медалга татыды

Париждеги жайкы XXXIII Олимпиада оюндарында боксчу, ОшМУнун сыймыктуу бүтүрүүчүсү Мунарбек Сейитбек уулу күмүш медалга татыды.

Финалдык беттеште Мунарбек Сейитбек уулу өзбекстандык Абдумалик Холоков менен кез келип, жеңишти алдырып жиберди.

Кыргыз билим берүү системасына 100 жыл

2-бетте

Б.К.Абытов, профессор

Образование Кара-Кыргызской автономной области

6-7-стр.

Кыргыз билим берүү системасына 100 жыл

Быйылкы 2024-жылда Кара-Кыргыз автономиялуу облусунун түзүлгөндүгүнүн 100 жылдыгы менен бирге Билим берүү жана илим министрлигинин 100 жылдыгы да белгиленүүдө. Бул багытта өлкөнүн Билим берүү жана илим министри Д.Кендирбаеванын Буйругунун негизинде 100 жылдыкты өткөрүү боюнча уюштуруу комитети түзүлүп, республикалык жана эл аралык деңгээлде иш-чаралар аткарылууда. Атап айтканда, “Жыл мугалими”, “Мыкты мектеп” сынактары, Улуттук тарых музейинде китеп көргөзмө, “Билим берүү бардыгы үчүн: көп тилдүү мамиле” аталышында мамлекеттик тил мугалимдеринин форуму жана

100 жылдыкка карата китеп чыгаруу сыяктуу жана башка көрүнүктүү иштер каралган.

Тарых үчүн айта кетсек, Кыргыз АОсунун Элге билим берүү бөлүмү 1924-жылы түзүлүп, 1927-жылы Кыргыз АССРинин, 1937-жылы Кыргыз ССРинин, 1946-жылы Кыргыз ССРинин Агартуу эл комиссариаты, 1962-жылы Кыргыз ССРинин Агартуу министрлиги, 1988-жылы Кыргыз ССРинин Элге билим берүү министрлиги болуп өзгөргөн.

1933–37-жылы СССРде жалпыга милдеттүү жети жылдык билим берүү каралып, негизинен 1956-жылы аткарылган. 1958-жылы жети жылдык билим берүүнүн ордуна жалпыга милдеттүү сегиз жылдык билим берүү киргизилип, 1962–63-жылы турмушка ашырылган. КПССтин 24-съездинин директиваларына ылайык 9-беш жылдыктан баштап жалпыга милдеттүү он жылдык орто билим берүү жүзөгө ашкан. Кийин ал 1992–93-окуу жылында он бир жылдык окуу мөөнөтүнө өткөн.

Учурда 12 жылдык билим берүүгө өтүү концепциясы иштелип чыгып, бул багытта иштер кызуу жүрүүдө.

1991-жылы өлкөдө 1794 мектеп болсо, быйылкы 2024-жылга келип орто мектептердин саны 2318ге жеткен.

КЕЛЕЧЕК ЧАКЫРЫКТАРЫНА ЖООП

ОшМУда Кыргызстанда алгачкылардан болуп “Мехатроника жана робототехника” адистиги ачылды. Студенттер учурда кытай тилин билүү менен бирге роботторду чогултушат.

2-курсдан тартып академиялык мобилдүүлүк программалары аркылуу Кытай өлкөсүндө

роботторду өндүрүп чыгаруучу заводдордо практика өтөшөт.

Эскерте кетсек, бул долбоорго Кытайдын Jiangsu Huibo Robotics компаниясы 7 млн АКШ доллар инвестиция салып, “Келечек муундун хабы” борбору түзүлгөн.

Куттуктайбыз, агай!

ОшМУнун табият таануу, дене тарбия, туризм жана агрардык технологиялар институтунун спорттук жана улуттук оюндар кафедрасынын профессору, КРдин эмгек сиңирген машыктыруучусу, Мунарбек Сейитбек уулунун биринчи машыктыруусу Турдалы Оморов президент тарабынан 1 миллион сом, Ош шаарынын мэри Бакытбек Жетигов тарабынан 500 000 сом акчалай сыйлыктар менен сыйланды.

Узак жылдык ак эмгектин акыбети кут болсун, агай!

Ак-Буура эс алуу жайы жаңыланды

ОшМУнун “Ак-Буура” окуу-конференциялык борборунун ачылыш аземине ректор Кудайберди Кожобеков баштаган жамаат жана Окумуштуулар кеңешинин курамы катышты.

Эскерте кетсек, Университет 4.0 моделине ылайык ОшМУда ЖОЖ-ИЛИМ-ӨНДҮРҮШ КОММЕРЦИАЛАШТЫРУУ тутуму ишке ашууда. Эми сырткы буйрутмаларды аткаруу менен сапаттуу тейлөөнү камсыздап, кошумча киреше табат. Ош мамлекеттик университетинде бул борбор сыяктуу кызмат көрсөтүүдөн каражат табуу долбоорлору көп. Студенттин контрагынан башка булактардан

да киреше табуу системасын ишке ашыруу - мезгил талабы болуп саналат.

“Каржылык өнүгүү” борбору ачылды

Экономика, бизнес жана менеджмент институтунда “Студенттик практика жана каржылык өнүгүү” борбору ачылды. Ага Ош мамлекеттик университетинин ректору Кудайберди Кожобеков, “Финка Банктын” Оштогу филиалынын директору Улан Айткурманов, окутуучулар жана студенттер катышты.

Борбор “Финка Банктын” колдоосу менен түзүлдү. Бул жайдан студенттер теориялык жана практикалык негизде билим алышат. Ошондой эле банк системасын өздөштүрүүгө мүмкүнчүлүк бар.

“Бул окуу жай менен өндүрүштү айкалыштыруу аракеттеринин башталышы гана. Студенттердин практикадан өтүп, ишке даяр болуусуна чоң стимул болот деп ишенем. Келечекте башка банктар менен

да биргелешкен долбоорлорду ишке ашырабыз” деди ОшМУнун ректору, профессор Кудайберди Кожобеков.

Абдыганы Абдувалиев 70 жашта

ОшМУнун 85 жылдыгына, Кыргызстандын билим берүү тармагына эмгек сиңирген ишмер, Кыргызстан Ленин комсомолу сыйлыгынын лауреаты, физика-математика илимдеринин кандидаты, доцент Абдыганы Абдувалиевдин 70 жылдыгына жана анын илимий-педагогикалык ишмердүүлүгүнүн 50 жылдыгына арналып эл аралык илимий-практикалык конференция өттү.

Конференцияга жергиликтүү бийлик өкүлдөрү, Орусия, Казакстан, Өзбекстан жана өлкөнүн бардык аймагынан келген белгилүү окумуштуулар, жогорку окуу жайлардын ректорлору, кесиптештери, шакирттери катышууда. Коноктор Абдыганы Абдувалиевдин адамгерчилиги, ишмердүүлүгү, илимий эмгектери тууралуу айтып, мааракеси менен куттукташты.

ОшМУнун ректору Кудайберди Кожобеков анын устаттык сапатын жана окуу жайга кошкон салымын белгиледи.

“Устат катары менин карьера жасашыма өзгөчө салым кошконсуз. Сиз менен студент мез-гилде тааныштым. Менин студенттик жылдарымда эң алгач таланттуу лектор, мыкты же-текчи катары эсимде калгансыз. Өзүңүз ээрчитип бай тажрыйбаңыз менен бөлүшүп, админи-стративдик-башкаруу жаатында жамаат менен тыгыз иштешүү тартибин үйрөтүңүз жана же-текчи болуп калыптанышыма чоң роль ойнодуңуз. Сизден көп жакшы сапаттарды үйрөнүүгө мүмкүнчүлүк алдым. Университетте Абдыганы агай сыңдуу ардагерлерибиз, аксакалдарыбыз болгондугу үчүн да ОшМУнун кадыр-баркы, коомдук аброю бийик деп ойлойм”.

Ал эми Орусия, Казакстан, Өзбекстан жана Бишкектеги жогорку окуу жайлардан келген окумуштуулар илимий баяндамаларын окушту. Конференциянын алкагында физика-математика илимдеринин доктору, профессор Самандар Искандаровго “ОшМУнун ардактуу профессору” наамы ыйгарылды. Күндүн экинчи бөлүгүндө математика, физика жана маалыматтык технологиялар боюнча баяндамалар жасалып, резолюция кабыл алынат.

Абдыганы Абдувалиев ОшМУда катардагы окутуучулуктан тартып, бөлүм башчы, кафедра башчы, декан, окуу иштери жана маалымат технологиялары боюнча биринчи проректор, өнүктүрүү жана эл аралык байланыштар боюнча проректор сыяктуу жогорку кызматтарды аркалаган. Кыргызстан Ленин комсомолу сыйлыгынын лауреаты, физика-математика илимдеринин кандидаты жана доцент. Учурда университеттин колдонмо информатика жана маалымат коопсуздугу кафедрасынын доценти кызматын аркалап келет. Илимпоз-окумуштуу катары беш окуу-методикалык колдонмо, кырдан ашуун илимий жана илимий усулдук ма-калаларды жазган.

“ОШМУ - мамлекеттик тилдин ордосу”

23-сентябрь – мамлекеттик тил мыйзамынын кабыл алынышынын 35 карата Ош мамлекеттик университетинде “ОшМУ - мамлекеттик тилдин ордосу” аталышында үч айлык жарыяланды. Мамлекеттик тил жана социалдык иштер боюнча проректор Мастурахан Шарипованын айтымында, үч айлыктын алкагында бардык институт, жогорку мектеп, колледж, лицейлерде илимий, маданий массалык иш-чаралар өтө баштады.

ОшМУнун ректору, профессор К.Кожобеков:

“ОШМУ жаңылануу кадамын жасай берет”

Саламатсызбы Кудайберди Гапаралиевич? Жаңы окуу жылынын башында алдыдагы максаттарды кеп кылуу менен бирге жасалып аткан иштер жөнүндө да гезит окурмандарына маалымат берели дегенбиз. Ош мамлекеттик университетинин жаңы окуу жылын кандай тосуп алды?

- Быйылкы окуу жылы университетибиз үчүн өзгөчө жылдардан болмокчу. Анткени, окуу жайыбыздын 85 жылдык даңктуу мааракесин белгилеп атабыз. Мааракелик иш чаралардын алкагында эл аралык деңгээлде дүйнөдөгү бардык өнөктөш университеттерди, бизнес тармагын, мамлекеттик органдарды жана жалпыга маалымдоо каражаттарын чакырып, чоң бизнес-форум өткөрдүк.

Ош шаарынын борбордук стадионунда Министрлер Кабинетинин Төрагасы Акылбек Жапаровдун катышуусунда чоң программадагы шоу-концерт өттү. Биз ушул мааракебиз аркылуу буга чейин жасаган иштерибизди, келечекке койгон пландарыбызды айтып, эл коом алдында отчетубузду бере алдык.

- ОшМУ Өзгөчө макамга ээ болгон университет катары бир топ милдеттемелерди мойнуна алган болчу. Бул багытта жумуштар кандай аткарылып атат?

- Учурда Ош мамлекеттик университети Өзгөчө макамга ээ болгон университет катары билим, илим жана өндүрүштү айкалыштырып, заманбап өндүрүштүк борборлорду ачып, окутуунун дуалдык системасын ишке ашырууда.

Бул багытта медициналык клиника замандап хирургиялык операцияларды жасоочу жабдуулар менен камсыздалып, Келечек муундагы генерация хабы ачылды, робототехника боюнча адистерди даярдоо башталды. Быйыл Qs star изилдөөсүндө 4 жылдызга ээ болуп, эл аралык деңгээлдеги рейтингбиз көтөрүлдү.

- Жаңы окуу жылында кандай пландар мерчемделүүдө?

- Жаңы окуу жылына окуу процесси менен байланышкан, окуунун сапатын көтөрүүгө, студенттердин билим сапатын жогорулатуу, окутуучулардын потенциалын көтөрүү, университеттин инфраструктурасын кеңейтүү багыттарында жалпы чоң пландарыбыз бар.

Учурда КРнын Президенти тарабынан ыйгарылган өзгөчө макамга ылайык түзүлгөн “Ош мамлекеттик университетинин 2023-2026-жылдарга туруктуу өнүгүү модели” стратегиялык программасынын үстүнөн иштеп жатабыз.

Алгачкылардан болуп өлкөдө ОшМУ электрондук окууга, санариптик тейлөөгө өттү. Абитуриент окууга тапшыргандан тартып, диплом алганга чейинки кыймыл-аракеттер санариптештирилди. Бул өнөктүк мезгил менен бирге жаңылануу кадамын жасай берет.

Өзгөчө макам алгандан тартып университетте окуу процессинин уюштурулушу жана жүргүзүлүшү академиялык эркиндиктин принциптерине жана окутуунун кредиттик технологияларына негизделди. Студент семестрге катталуу, каалаган дисциплиналарга жазылуу, окуу убактысын пландаштыруу аркылуу жекече окуу траекториясын аныктай алат.

Жыл ичинде отуздан ашуун эки тараптуу кызматташуу келишимдерге кол коюлду. Кош дипломдуу программалар боюнча иштерибиз алдыга жылып, алгачкы карлыгачтар колуна эки өлкөнүн, эки ЖОЖдун дипломун алганы турушат.

- Агай, университеттин материалдык-техникалык базасын чыңдоо багытында жумуштар кандай аткарылууда?

- 2023-2024-окуу жылында Табият таануу, туризм жана агрардык технологиялар факультетинин ветеринардык клиникасы менен 5 кабаттуу окуу имаратын, “Ак-Буура” кампусунда 5 кабаттуу окуу-лабораториялык корпусун, Кытайдагы Jiangsu Huibo Robotics компаниясы менен биргеликте “Келечек муундун хабы” борборун, окуу жайдын медициналык клиникасында кардиохирургия бөлүмүн, “Борборлоштурулган электрондук окуу залын”, финансы-юридикалык колледжинин спорт комплексин пайдаланууга бердик.

Ош шаарындагы оорукананын эски

маалыматтар чыкты эле. Бул демилге качантан баштап ишке аша баштайт?

- Учурдагы университеттин медициналык клиникасында операциялык, жандандыруу жана хирургия, кардиохирургия бөлүмдөрү ачылып, операциялар жасалып баштады. Стоматологиялык клиника ишке кирип, тез жардам унаасы алынды. Бир жылда жалпы 13723 кайрылуу болуп, анын ичинде 1340 оорулуу дарыланып, эки жүзгө жакын операция ийгиликтүү жасалды. Стоматологиялык клиникада 553 оорулуу дарыланып чыкты. Чет өлкөдө ондогон кызматкер квалификациясын жогорулаты. Медициналык клиникада ОшМУнун студенттери АКЫСЫЗ кароодон өтүп келет.

Ал эми сиз кайрылган суроо боюнча Түркиянын Малатия шаарындагы Инону университети менен биргеликте тынымсыз сүйлөшүүлөр жүрүүдө. Клиниканын кызматкерлери Түркия жергесинде атайын окуудан өтүп келишти. Азыркы тапта операцияга керектүү болгон бардык шаймандар университеттин өздүк

Жогоруда “Ак-Буура” окуу-конференциясынын ачылышы жөнүндө айтып кеттим. Мына ушул борбор Ош шаарынын жаратылышы кооз, абасы таза жеринде ачылды. Менимче бул жерде иш чара өткөрүүгө кызыктар тараптар көп болот. Долбоордун максатына ылайык, сырткы буюртмаларды кабыл алуу менен сапаттуу тейлөөнү камсыздап, кошумча кирешелерди түшүрө баштайт. Демек, биз университет катары окуу төлөмдөрүнөн гана киреше таппастан, кызмат көрсөтүү аркылуу да бюджетибизди толтурууга мүмкүнчүлүк бар экенин далилдеп атабыз.

- Университеттин спорт тармагында да аты чыга баштаганын айтпай кетүүгө болбос. Футболдук, волейболдук командалары университеттер аралык гана эмес, эл аралык беттештерде да алдыңкы орундарды багындырууда. ОшМУнун спорттук потенциалы мындан ары да жогорулай береби?

- Албетте, “алдына жылбасаң артка кетесиң” демекчи, табияттын мыйзамына ылайык “ордуна туруу” деген болбойт. Спорттук ийгилик демекчи, жаңы окуу жылы дагы бир кубанычтуу кабар менен башталып отурат. Биздин сыймыктуу бүтүрүүчүбүз Мунарбек Сейитбек уулу Париж олимпиадасында күмүш медалга ээ болуп, мамлекетибиздин Туусун бийик көтөрүп, намыска жаранды. Бизден билим-тарбия алган спортчулар мындан ары да мыкты ийгиликтерди жарата берерине ишенем. Алар менен ар дайым сыймыктанып келебиз!

Ошондой эле университетибизде спортко шыктуу студенттер үчүн отуздан ашык спорттук секциялар иш алып барат. Кесипкөй волейбол, кичи футбол, футбол командалары түзүлүп, алар да өлкө чемпиондору болушту.

- Студенттердин чыгармачылыгынын өнүктүрүү, илим-билимге шыктандыруу багытында кандай иштер аткарылууда?

- ОшМУда студенттердин толук кандуу сапаттуу билим алуусуна, жаңы көндүмдөрдү калыптандырып, өзүндө катылып жаткан потенциалын ачканга бардык шарттар түзүлгөн.

Олимпиаданын, эл аралык фестивалдардын, спорттук мелдештердин жеңүүчүлөрүнө жана социалдык колдоого муктаж студенттерге колдоолор көрсөтүлүп келет. Эң мыкты 6 студент КР Президентинин стипендиясын, 10 студент ОшМУнун 1,200\$ өлчөмүндөгү Атуулдук стипендиясын, 30 студент Окумуштуулар кеңешинин стипендиясын алышат.

Окуу жайда атайын ойлоп табуучулардын чоң ордосу болгон Бизнес парк иштеп баштагандан бери 40 стартап-долбоор инвесторлор тарабынан жактырылып, жалпы тартылган инвестициянын суммасы 15 млн сомду түздү.

- Агай, жакшы пландар ишке ашып атыптыр, Сөз соңунда жаңы окуу жылынын алдында гезит окурмандарына каалоо-тилек айтууга мүмкүнчүлүк берели?

- Куттуу окуу жайыбыздын алдына койгон негизги максаты – дүйнөлүк рейтингке кирүү жана өлкөнүн билим, илим, өндүрүш тармагына салым кошуу болуп саналат. Сүйүктүү окуу жайыбыздын мына ушул стратегиялык максаттарын ишке ашырууда жалпы жамаатка ынтымак-ырашкерлик, талыкпаган эмгек жана бекем ден соолук каалаймын. Ар бир жамаатта, ар бир үй-бүлөдө жалаң жакшылыктын салтанаты жаңырып турсун.

Маектешкендер:
Т.Алдакулов,
З.Нуралиева

имаратынын ордуна жаңы 7 кабаттуу медициналык клиникасынын курулушу уланууда. Анын жалпы аянты 20 000 чарчы метрди түзөт. Оорукананын жаңы имаратынын курулушу медициналык бөлүмдөрдү кеңейтүүгө жана жаңыртууга гана эмес, коопсуздукка, интеграцияланууга, инновацияга багытталган. Жаңы оорукана абсолюттук инклюзивдүүлүгү, энергиянын эффективдүүлүгү, натыйжалуулугу менен заманбап медициналык мекемеси болуу пландаштырылды. Аталган клиника боор, бөйрөк, чучук-сөөк трансплантация бөлүмү, микрохирургия, жандандыруу, операциялык бөлүм, гепатология, офтольмология, пластикалык хирургия, нефрология, гематология, дарт аныктоо бөлүмдөрүнөн турат. Клиниканын ачылышы студенттерди окутуп жогорку квалификациялуу врачтарды даярдоо менен түштүктөгү боор, бөйрөк оорусунан жабыркаган бейтаптарга заманбап медицина кызматын көрсөтүүгө ылайыкташтырууда.

Ал эми жакында эле ОшМУнун “Ак-Буура” эс алуу жана реабилитациялоо борбору жана Ысык-Көлдөгү “Үмүт” пансионаты таанылгыс болуп жаңыланып, коомчулуктун катышуусунда салтанаттуу ачылышы өтүп, жаңы форматта ишин баштады. Ошондой эле окуу имараттар, жатаканалар толук оңдоп-түзөөдөн өттү.

- Шаардык оорукана тууралуу айтып калдыңыз. Саламаттыкты сактоого салым кошуу максатында изги тилек менен колго алына баштаган иштер албетте кубандырат. Жакында ОшМУнун медициналык клиникасында адам органдарын алмаштыруу боюнча операциялар жасала баштайт деген

каражатынан сатылып алынды. Бир-эки чечилүүчү маселе калды. Буйруса, жакында ишке ашат деп университеттин жамааты терең ишенимде турат.

- Кудайберди Гапаралиевич, учурда университеттер илим, билим берүү менен гана чектелбестен, өндүрүштү да кошо алып кетиши зарыл болуп турат. ОшМУда бул багытта кандай долбоорлор ишке ашууда?

- Туура айтасыз, мезгил талабына жооп берүү үчүн 4-муундагы университет өзүнүн жайгашкан аймагынын социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө түздөн түз таасир этүүсү зарыл. Бүгүнкү күндө окуу жайда ЖОЖ - ИЛИМ - ӨНДҮРҮШ - КОММЕРЦИАЛИЗАЦИЯ коллаборациясы ийгиликтүү ишке ашууда.

ОшМУнун ветеринардык клиникасы өз кызматын көрсөтүп баштады. Аталган борборго Айыл чарба министрлигине караштуу айыл-чарба долбоорлорун ишке ашыруу бөлүмү тарабынан уюшулган гранттык долбоордон 100 000 АКШ доллар каражат бөлүндү.

Ошондой эле жаныбарлардын генофондун сактоо үчүн “Молекулалык биотехнология илимий борбору” түзүлдү. Алдыда “Мал чарбасы боюнча биотехнологиялык борбор - кичи асыл-тукум станциясын” куруу пландалууда. Аталган долбоорго ОшМУ 50 млн сом өлчөмүндө акча каражатын бөлдү.

ОшМУ тарабынан Өзгөн районунун Жалпак-Таш айыл өкмөтүндөгү 300 га жер аянтын басып калган жер көчкүнүн ордунда “Курбу-Таш токой” илимий-өндүрүштүк долбоору ишке ашууда. Долбоор башталгандан тарта 100 га жер аянты тосмого алынып, элүүгө жакын участогунда түрдүү дарактар менен бадалдар отургузулду.

ОШМУга 85 жыл: КЕЛЕЧЕККЕ ДЕМ БЕРГЕН МААРАКЕ

Ордолуу Оштун орошон билим бешиги - Ош мамлекеттик университетинин 85 жылдык мааракеси республикалык жана эл аралык деңгээлдеги иш ири чаралар өтүүдө. 31-май күнү Министрлер Кабинетинин Төрагасы Акылбек Жапаровдун катышуусунда өткөн эл аралык форум, жаңы ачылыштар, чоң программадагы шоу-концерт жөнүндө отчеттук репортаж жарыялоону туура таптык. Анткени, күн сайын жүздөгөн жаңылыктар жамгырдай жааган маалымат доорунда мындай даңазалуу, мартабалуу мааракети тарых бетинде сакталып калышы керек.

85 жылдык мааракесин белгилеп аткан Ош мамлекеттик университетинин башаты 1939-жылы ачылган Ош мугалимдер институтуна барып такалат. 1951-жылы Ош мамлекеттик педагогикалык институту болуп, ал эми 1992-жылы Ош мамлекеттик университети болуп өзгөргөн.

ОшМУнун ректору, физика-математика илимдеринин доктору, профессор Кудайберди Кожобековдун жетекчилиги астында жыл башынан бери эле 85 жылдыктын алкагында аткарылуучу иш чаралар мерчемделип, факультеттер, университеттер, аймактар арасында бир топ иш чаралар уюштурулуп атат. Алардын айрымдарын атап айтканда, университеттин өсүп-өнүгүшүнө эмгегин сиңген окумуштуулардын юбилейлик иш чаралары, "Жаңы чакырыктар: медициналык билим берүүдө жана практикада инновациялык технологиялар", "Түрк элдеринин руханий интеграциясы: тил, адабият, маданият" аттуу жана башка эл аралык, республикалык конференциялар, "Алтын үн" фестивалы, "ОшМУ - сүрөтчүлөрдүн көзү менен", ОшМУда окуган чет өлкөлүк студенттердин "Ырдайлы кыргыз ырларын" сынактары, эл аралык "StudEXPO-2024" Computer Science and Design аттуу студенттик ярмаркасы, республикалык стартап конкурстары өттү.

Андан сырткары ЖОЖдор аралык спорттун волейбол, кичи футбол түрү боюнча мелдештер, шаардык деңгээлде "Жибек жолу - 2024" чуркоо марафону, "Фиджитал оюндары I" киберспорт турнири, республикалык "Жаштар форуму" уюштурулду.

Мааракеге карата окуу жайдын медициналык клиникасында кардиохирургия бөлүмү жана Борборлоштурулган китепкананы электрондук окуу залы ачылды.

"КЕЛЕЧЕК МУУНДУН ХАБЫ" БОРБОРУ АЧЫЛДЫ

Борбордун ачылуу аземине Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Төрагасы Акылбек Жапаров, Билим берүү жана илим министри Догдукүл Кендирбаева, Кытай Эл Республикасынын КРдеги элчиси Ду Дэвэнь, жергиликтүү бийлик өкүлдөрү, Кытайдагы Jiangsu Huibo Robotics компаниясынын жетекчилери, чет өлкөлөрдөн келген коноктор катышты.

Jiangsu Huibo Robotics компаниясынын менен биргеликте ачылып жаткан борбор Азия аймагында жана Шанхай Кызматташтык Уюмуна кирген мамлекеттердеги эң биринчи лабораториялык борбор болуп саналат. Бул борбор Кыргызстан үчүн гана эмес коңшу

өлкөлөрдөгү робототехника тармагынын өнүгүүсүнө салым кошорун төрага Акылбек Жапаров белгиледи.

ОшМУ тарабынан бөлүнгөн 500 чарчы метр аянтчага компания тарабынан робототехникалар, керектелүүчү жабдуулар алып келинди. Жалпы лабораториялык борборго 7 млн АКШ доллары өлчөмүндө

10го жакын Өзбекстан, Казакстан, Орусия, Кытай жана Түркиядан келген бизнес чөйрөсүнүн өкүлдөрү катышкан көргөзмө өттү. Иш-чаранын алкагында бош орундар жарманкеси, бизнес-коучтардын мастер-класстары орун алды.

Көргөзмө менен Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Төрагасы Акылбек Жапаров, Билим берүү жана илим министри Догдукүл Кендирбаева, жергиликтүү бийлик өкүлдөрү, чет өлкөлөрдөн келген коноктор таанышты.

АЙМАКТАРДЫ ӨНҮКТҮРҮҮГӨ АРНАЛГАН ЭЛ АРАЛЫК ФОРУМ

Ош шаарында биринчи жолу "Бизнестин, билим берүү, илим жана мамлекеттик органдардын өз ара кеттөнүүсү - аймактарды өнүктүрүүнүн жаңы мүмкүнчүлөрү жана жолдору" аталышындагы аймактарды туруктуу өнүктүрүү эл аралык форуму болуп өттү.

Форумга Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Төрагасы, КРнын президентинин администрациясынын жетекчиси Акылбек Жапаров, Жогорку Кеңештин депутаттары, Билим берүү жана илим министри Догдукүл Кендирбаева, Өкмөт мүчөлөрү, жергиликтүү өзүн-өзү башкаруу органдары, Ыйгарым укуктуу элчилер, Кытай, Орусия, Америка, Япония, Чехия, Өзбекстан, Казакстан, Азербайжан, Корея, Польша, Бириккен Араб Эмираты, Индия, Пакистан жана башка өлкөлөрүнөн жогорку окуу жайларынын жана Кыргызстандагы 30дан ашуун жогорку окуу жайлардын ректорлору, ОшМУнун мурдагы ректорлору, компания директорлору, эл аралык фонддордун өкүлдөрү, бизнес компаниялардын жетекчилери, массалык маалымдоо каражаттарынын өкүлдөрү катышты.

Форумда Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетинин Төрагасы, КРнын президентинин администрациясынын жетекчиси Акылбек Жапаров Президенттин тапшырмасы менен өлкөдө университет 4.0 билим берүү процессин өнүктүрүүнүн концептуалдык форматынын жаңы модели иштелип чыккандыгын. Ага ылайык

инвестиция тартылган.

Борбордун алдында 2024-2025-окуу жылында ОшМУнун математика, физика, техника жана информациялык технологиялар институтунун базасында Кытайдагы бир университет менен биргеликте мехатроника жана робототехника адистиги боюнча студенттер кабыл алынат. Аны менен катар жеткинчектер жана мектеп окуучулары үчүн робототехника курстары ачылат. Робототехника адистигин аяктаган бүтүрүүчүлөрдү жергиликтүү жана эл аралык өндүрүш тармагында иш алып барган компанияларга жумушка орноштуруу да пландалган.

Борбор окуу лаборатория жана окуу-өндүрүштүк борбор катары кызмат кылат. ОшМУ Jiangsu Huibo Robotics компаниясы менен 2024-жылдын апрель айында эки тараптуу кызматташуу келишимине кол коюлган.

ӨНДҮРҮШ КОМПАНИЯЛАРДЫН КӨРГӨЗМӨСҮ ӨТТҮ

Окуу жайдын 85 жылдык мааракесинин алкагында ОшМУнун гранттары аркылуу аткарылып жаткан 14 илимий долбоор, Бизнес парктын 39 стартап долбоору, ата мекендик 67 бизнес компаниялар жана

университет бир гана билим бербестен өзүнүн жайгашкан регионунун социалдык-экономикалык, маданий жактан өнүгүшүнө түз таасир этиши керек. Келечекте аймактык университеттер аймактын өнүгүүсүнө таасир этүүчү локомотивдер болот. ОшМУда алгачкы ийгиликтер бар. Жакында эле ОшМУ университеттерди комплекстүү баалоо боюнча эл аралык Qs Stars жүргүзгөн мониторингде "4 жылдыздуу" болду деп ийгиликтер менен куттуктады. Ошондой эле окуу жайдын илим-өндүрүш-коммерциализациялаштыруу багытында жасап жаткан иштери, өлкөнүн өнүгүүсүнө кошуп жаткан салымдары боюнча айтты.

Билим берүү жана илим министри Догдуркул Кендирбаева "Алтын казык" билим берүүнү трансформациялоо программасынын багыттары жөнүндө айтып берди.

ТҮРКСОЙ уюмунун башкы катчысы Султан Раев билим берүүнүн негизги идеологиясынын башкы тренди – гуманизация, ал эми билим адамдын эң башкы баалуулугу. Анткени дүйнөнү бир гана билим өзгөртөт, билим гана өнүгүүнүн негизги багытын аныктайт. Биз билим менен гана башка өлкөлөргө атаандаштык түзө алабыз. Андыктан биз өлкөдө атаандаштык түзө алган билим системасын түзүшүбүз керек. Бул биздин мамлекеттин эң приоритеттүү саясаты болуш керек,-деди. Ошондой эле ОшМУга "Түрк дүйнөсүндөгү эң мыкты университет" статусун ыйгарды.

Форумдун панелдик сессиясы окуу жайдын Ак-Буура кампусунда уюштурулуп, анда «Экономикалык чөйрөнү инновациялар жана заманбап технологиялар менен камсыз кылууга бизнести жана ЖОЖдордун илимий потенциалын интеграциялоо», «Университеттин чөйрөсү менен бизнес-чөйрөнүн жана өндүрүштүн өз ара аракеттенүүсүн өнүктүрүүгө мамлекеттик жана административдик колдоо көрсөтүү», «Аймактардын экономикасын туруктуу өнүктүрүүдөгү жаңы кадрларды даярдоодо

университеттик коомчулук менен бизнестин интеграциясы», «Бизнес, мамлекеттик бийлик, билим берүү жана илим интеграциясын илгерилетүүдө медианын таасири» деген аталыштардагы 4 панелдик сессия иш алып барды.

Панелдик сессияда аймактардын социалдык-экономикалык өнүгүүсүнө таасир этүүчү илимий, бизнес-коомчулуктун, мамлекеттик жана жергиликтүү бийлик органдарынын демилгелерин айкалыштыруу маселелери талкууланды.

ФОРУМДА ОШМУ 11 КЕЛИШИМГЕ КОЛ КОЙДУ

«Бизнестин, билим берүү, илим жана мамлекеттик органдардын өз ара аракеттенүүсү – аймактарды өнүктүрүүнүн жаңы мүмкүнчүлөрү жана жолдору» аталышындагы аймактарды туруктуу өнүктүрүү эл аралык форумунун алкагында ОшМУ 6 ЖОЖ жана 5 өнөктөш мекеме-ишканалар менен келишимге кол койду.

Жогорку окуу жайлардан Москва финансы жана юридика университети, Борбордук Азия университети, Кытай Эл Республикасынын Тарим университети, Казакстандын чыгыш таануу институту, Өзбекстандын Андижан мамлекеттик педагогикалык институту, Жизак мамлекеттик техникалык институту, Нанкин технологиялык институттары менен келишимге жетишилди.

Ал эми «Кыргыз унаа курулуш» компаниясы, «Түштүк кыргыз цемент» заводу, Кыргыз Республикасынын Соода-өнөр жай палатасы, Кыргыз Республикасынын Министрлер Кабинетине караштуу Инвестициялык кеңеши жана Өзгөн районун Жалпак-Таш айыл өкмөтү менен да келишимдер түзүлдү.

Ошондой эле «Имам Серахси» эл аралык ислам маданияты жана мурасы фондунун президенти Мехмет Сыдык Акшитте ОшМУнун ардактуу профессору наамы ыйгарылды.

ЭСТЕН КЕТКИС ШОУ-КОНЦЕРТ

ОшМУнун 85 жылдык мааракесине арналган иш-чаралар Ош шаарынын борбордук стадионунда өткөн жыйынтыктоочу чоң программадагы шоу-концерт менен жыйынтыкталды. Минкаб башчысы, ОшМУнун Ардактуу профессору Акылбек Жапаров өлкө Президенти Садыр Жапаровдун куттуктоо сөзүн жолдоду. Куттуктоодо «ОшМУ бүгүн өлкөдөгү университеттердин сап башына чыкты. Окуу жайдын бүтүрүүчүлөрү бүгүн өлкөнүн гана эмес чет өлкөлөрдүн да чар тарабында, ири мамлекеттик кызматтарда, билим менен маданият тармактарында, күч түзүмдөрүндө жана башка тармактарда ийгиликтүү иштеп, мамлекетибиздин өнүгүшүнө бараандуу салым кошуп келе жатат. Учурда өлкөбүздүн билим берүү системасы кечиктирилгис реформаарды талап кылган чакырыктардын алдында турат. Мындан улам 2021-жылы Кыргызстандын билим берүү системасында алдынку 5 жогорку окуу жайга "Өзгөчө макам" ыйгарылды. Анын ичинде ОшМУда бар. Санариптик технологиялар, инновациялар билим берүү тармагынын ажырагыс бөлүгү болуп жаткандыгын, алгачкылардан болуп өлкөдө ОшМУ электрондук окууга, санариптик тейлөөгө өткөнүн баса белгилеп кетким келет. Жогорку окуу жай илим-өндүрүш-коммерциализациялаштыруу алакасын ийгиликтүү ишке ашырууда. ОшМУнун жамааты жана студенттери бүгүнкүдөй демиңиздерден жазбай заман агымы менен артта калбай, сергек ой жүгүртүү менен жаратмандык маанайда дагы көп бийиктиктерди багындырышыңыздарга

ишенем», - деп айтылат.

Мааракелик иш-чарага Минкаб башчысы, Билим берүү жана илим министри, Жогорку Кенештин депутаттары, жергиликтүү бийлик өкүлдөрү, алыскы жана жакынкы чет өлкөлөрдөн келген өнөктөш окуу жайлардын, Кыргызстандагы окуу жайлардын ректорлору, окумуштуулары, массалык-маалымат каражаттарынын өкүлдөрү, мекеме-уюмдардын жетекчилери, ОшМУдан билим алып, түрдүү тармактарда эмгектенип келе жаткан сыймыктуу бүтүрүүчүлөр, студенттер, шаар тургундары катышты.

Майрамдык салтанат билим берүүнү камтыган театрлаштырылган көрүнүш менен башталды. Келген көрүүчүлөргө ОшМУнун чагылдырган видео-ролик тартууланып, окуу жайдын 85 жылдык тарыхында салым кошкон жетекчилердин жасаган эмгектери тууралуу баян көрсөтүлдү.

Мааракени Кыргыз Республикасынын Эл артисти, Токтогул Сатылганов атындагы мамлекеттик сыйлыктын лауреаты Керим Турапов, Кыргыз Республикасынын Эл артисти Бек Борбиев, Малика Дина, Бактияр Токторов, Жийдеш Идирисова, Замир Мырза, Султан Садыралиев, I.A.X. Freeman 996, PPTV

тобу шаңга бөлөдү.

ОшМУнун 85 жылдык мааракесине арналган жазылган "ОшМУ билим ордосу" чыгармасы ОшМУнун сыймыктуу бүтүрүүчүлөрү Замир Мырза, Эмил Балтагулов, Айпери Кулбаева, Эламан Жалаловдун аткаруусунда жаңырды.

Кечени сценайи Жаңылай Исакова, Улукбек Омокеев, Мелис Маматжанов тарабынан жазылып, майрамдык салтанат УТРК-Ош жана ОшТВ телеканалдары аркылуу түз фирде чагылдырылып турду.

Кечени белгилүү алып баруучулар Алина Баженова, Расул Багышбаевдер алып барды.

ОшМУ - биз менен дүйнөнүн эшигин ач!

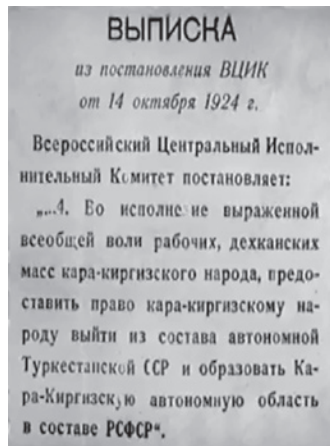
Ош мамлекеттик университетинин эмгек жамааты "Биз менен дүйнөнүн эшигин ач!" ураанынын астында мезгил талап кылган адистерди даярдоо максатында "бир жеңден кол, бир жакадан баш чыгарып" иштеп жаткан учуру. Мамлекет башчысы Садыр Жапаров тарабынан берилген "Өзгөчө макам" жана анын өктөп милдет-талаптары ОшМУнун ректору, профессор Кудайберди Кожобековдун жетекчилиги астында университеттин жалпы эмгек жамааты тарабынан татыктуу ишке аша баштаганын коомчулук жана өлкө жетекчилиги жогору баалай баштады. Бул да болсо алдыга карай умтулууга дем-күч жана чоң жоопкерчилик артары айтпаса да түшүнүктүү. Мамлекеттик жогорку окуу жайлардын арасынан эл аралык аренада татыктуу орун ээлей баштаган Ош мамлекеттик университетине ийгиликтерди каалоо менен, "85 жылдык юбилейиң кут болсун!" демекчибиз.

З.Нуралиева, пресс катчы
Т.Алдакулов, редактор

КАРА-КЫРГЫЗСКАЯ АВТОНОМНАЯ ОБЛАСТЬ: ВОЗРОЖДЕНИЕ НАЦИОНАЛЬНОЙ ГОСУДАРСТВЕННОСТИ В ЭПОХУ СОВЕТОВ

В текущем году наш народ и вся страна отмечает 100-летие Кара-Кыргызской Автономной области, образованной 14 октября 1924 года в составе РСФСР. Именно Кара-Кыргызская Автономная область заложила начало ренессанса, возрождения национальной государственности в эпоху советов. В этой связи Президент страны С.Ч. Жапаров подписал Указ от 24 октября 2023 года «О праздновании 100-летия со дня образования Кара-Кыргызской Автономной области» и образовал организационный комитет по проведению юбилея.

Особо подчеркнем, что историко-политические события октября 1924 года явились важной датой в истории кыргызского народа, заложившей начало новой эпохи возрождения кыргызской государственности. В том памятном году кыргызский народ и его исконные территории воссоединились в рамках нового самостоятельного государственного образования в виде автономной области в составе РСФСР. Следует отметить, что кыргызский народ прямым образом вошёл в состав Российской Федерации, тогда как таджики и кара-калпаки оказались в составе Узбекской ССР и Казахской АССР. Этот факт способствовал оформлению устойчивой территориальной, экономической и культурной общности нашего народа, ускорил процессы социально-экономических преобразований и консолидации народа в нацию.

ОБРАЗОВАНИЕ КАРА-КЫРГЫЗСКОЙ АВТОНОМНОЙ ОБЛАСТИ

Путь к образованию национального государства кыргызов был довольно длительным и достаточно сложным, который проходил в острой политической борьбе между сторонниками и противниками кыргызской автономии. Мы уже отметили, что вопрос о создании самостоятельной автономии кыргызов в составе Туркестанской АССР поднимался ещё в 1921-22 годы. Однако эти попытки не увенчались успехом. Реализация идеи государственного образования кыргызов вызвала массу трудно решаемых вопросов этнического и экономического характера особенно в противостоянии между отдельными политическими деятелями, группами ответственных работников.

В апреле 1923 г. состоялся XII съезд РКП (б), ставший последним съездом партии, на котором отдельным вопросом обсуждалась национальная политика и был закреплён курс партии на самоопределение наций. Это, в свою очередь, привело к усилению стремлений народов страны, в том числе и Средней Азии - узбеков, кыргызов, таджиков, казахов, туркмен, кара-калпаков, к реализации своего права на самоопределение в национально-государственной форме.

Известно, что в начале 1924 года предпринимались практические меры по осуществлению прав народов Средней Азии на. Именно тогда встал вопрос о правах кыргызов, узбеков, таджиков, туркмен, кара-калпаков и казахов на самоопределение. Нужно было обустроить судьбу каждого коренного народа Средней Азии в отдельности. Так, вопросы национально-территориального размежевания народов и государств Средней Азии стали обсуждаться на всех партийных собраниях, беспартийных конференциях, на пленумах ЦК партии и съездах Советов.

Вопросы национально-территориального размежевания республик Средней Азии широко обсуждались 10 марта 1924 г. на объединённом совещании Центрального Комитета Коммунистической партии (большевиков) Туркестана, Президиума ЦИК Туркестанской АССР, членов Среднеазиатского Бюро и партийно-советских работников.

На том историческом совещании, с участием руководящих работников центра, когда обсуждали вопрос национальной государственности и государственного строительства края, кыргызская политическая элита в лице А. Сыдыкова, Ж. Абдрахманова, И. Арабаева вновь подняли вопрос о создании самостоятельной области кыргызов. На

совещании выступил известный кыргызский просветитель, государственный деятель Ишеналы Арабаев, который отметил, что, несмотря на отличие кара-кыргызов от кайсак-кыргызов и их большую численность, они ущемлены больше всех, и им не предоставлено право на образование самостоятельной автономии. И. Арабаев требовал представить право самому кыргызскому народу решить вопрос о присоединении к РСФСР.

27 марта 1924 г. комиссия доложила пленуму ЦК КП Туркестана, что потребности дальнейшего развития народов и национальностей края делают вполне своевременной постановку вопроса о национально-территориальном размежевании Турк. АССР на конкретные национальные союзные республики, автономные республики и области. Пленум также принял решение о целесообразности и своевременном проведении национально-территориального размежевания Туркестанской АССР.

Политбюро ЦК РКП (б), предварительно рассмотрев данный вопрос с учетом воли народов данного региона, в принципе одобрил идею своим решением от 5 апреля 1924 г. Была создана специальная комиссия для детального изучения вопроса национально-территориального размежевания Турк. АССР, Бухарской и Хорезмской народных советских республик.

24 апреля того же года Среднеазиатское бюро ЦК РКП(б) принимает постановление «О национальном размежевании республик Средней Азии (Туркестана, Бухары, Хорезма)», согласно которому были организованы временные территориальные узбекские, кыргызские, туркменские, казахские, таджикские комиссии.

11 мая 1924 г. Средазбюро ЦК РКП (б) приняло предварительное решение об образовании Узбекской и Туркменской ССР с непосредственным вхождением в состав СССР, Таджикской автономной области в составе Узбекской ССР. Вопрос об образовании Кара-кыргызской автономной области оставался открытым. Данный проект был рассмотрен и в основном одобрен Среднеазиатским бюро ЦК РКП (б) 2 июня 1924 г. Тогда же было принято окончательное решение:

«I. Ввиду ясно выраженной воли центральных комитетов компартий Бухары и Туркестана, а также части ответственных работников Хорезма Политбюро ЦК РКП постановляет:

1) Размежевание по национальному признаку республик Средней Азии (Туркестан, Бухара, Хорезм) с образованием: а) Узбекской Республики, объединяющей узбек, населяющих

ТССР, БНСР и ХССР, б) Туркменской Республики, объединяющей туркмен ТССР, БНСР и ХССР.

2) Кыргызские районы Туркестана объединить с КССР.

3) Выделить автономную область кара-кыргыз с непосредственным вхождением в РСФСР.

4) Выделить в составе Узбекской Республики автономную область таджиков.

5) Узбекская и Туркменская Республики входят непосредственно в СССР на правах независимых республик.

В последующем 12 июня 1924 г. Политбюро ЦК РКП (б) приняло постановление «О национальном размежевании республик Средней Азии (Туркестан, Бухара, Хорезм)». Согласно данному решению была создана Центральная территориальная комиссия по национальному размежеванию, в которую вошли по три представителя от вновь организуемых республик и автономных областей. В задачу комиссии входила предварительная разработка вопросов территории и границ, определение географических владений конкретного народа, разделение государственного имущества, составление договоров и деклараций, первоначальная организация госаппарата и многое другое. В составе вышеуказанной комиссии были созданы Узбекское, Туркменское, Кара-Кыргызское, Казахское временные национальные бюро, Таджикская и Кара-Калпакская национальные комиссии. Комиссия в основном выполнила свою миссию.

К началу сентября 1924 г. комиссия в основном завершила свою работу. Политбюро ЦК РКП (б) в течение сентября-октября 1924 г., рассмотрев этот вопрос, сочло целесообразным оформить процесс размежевания официально. Это решение было одобрено 14 октября на заседании Объединённого Национального Исполнительного Комитета (ОНИК) СССР. Последняя точка в работе над данным проектом была поставлена 24 октября 1924 г. на пленуме ЦК РКП (б). И, наконец, 27 октября 1924 г. на II сессии ОНИК СССР были одобрены мероприятия по проведению национально-территориального размежевания Средней Азии.

Таким образом, крупный шаг в становлении национальной государственности народов Средней Азии, в том числе и кыргызов, был сделан в октябре 1924 г. в результате национально-территориального размежевания в Турк. АССР, Хорезмской, Бухарской Народных Социалистических Республик.

Необходимость такого общественно-

политического, административно-территориального преобразования была вызвана тем, что во-первых, Советской власти и партии большевиков необходимо было довести до логического конца осуществление национальной политики, провозглашенной еще до Великой Октябрьской социалистической революции, когда каждый народ имел право на самоопределение вплоть до образования своего национального государства. Однако в силу различных политических и социально-экономических обстоятельств в первые годы советской власти этот принцип большевиков в Центральной Азии не был осуществлен. Вопрос о правах кыргызов, узбеков, таджиков, туркмен и казахов на самоопределение конкретно встал в 1924 году. Нужно было обустроить судьбу каждого крупного народа Средней Азии в отдельности. Во-вторых, ни одна из существующих к тому времени на территории Средней Азии республик не была однородной по своему национальному составу. В Средней Азии к тому времени существовали Турк. АССР, Бухарская и Хорезмская народные советские республики. Так, согласно данным узбекских ученых в Турк. АССР узбеки составляли 41,4%, казахи 18,8%, кыргызы 10,8%, таджики 7,7% и туркмены - 4,7%. В Бухарской народной советской республике узбеки составляли 50,1%, таджики - 31%, туркмены - 10,6%. В Хорезмской народной республике узбеки составили - 61,1%, туркмены - 28,8%, кара-калпаки - 5,4%, казахи - 3,5%. Именно эти обстоятельства также стали одной из причин национально-территориального размежевания в данном регионе. В-третьих, административно-территориальные границы этих республик не совпадали с этническими границами проживающих здесь народов. Так, из общего числа узбеков, населяющих Среднюю Азию, 66,5% жили в ТуркАССР, 22,2% в Бухарской и 11,3% в Хорезмской народных советских республиках. Из всех туркмен, населяющих Среднюю Азию, 43,2% жили в Туркестанской АССР, 27% - в Бухарской и 11,3% - в Хорезмской народных советских республиках. Из общей численности туркмен, населяющих Среднюю Азию, 43,2% жили в Туркестанской АССР, 27% в Бухарской и 29,8% в Хорезмской республиках. 47,7% среднеазиатских таджиков жили в Туркестанской АССР и 52,3% в Бухарской народной советской республике.

Размежевание проводилось в целях консолидации того или иного народа в единой компактной территории. Например, территория нынешнего Узбекистана тогда входила в Турк. АССР, Хорезмскую и Бухарскую народные советские республики. Территории нынешняя Кыргызской Республики входили в состав Семиреченской, Сыр-Дарьинской, Ферганской областей Турк. АССР. Такая территориальная раздробленность была свойственна и другим народам региона. Подобное положение дел тормозило дальнейшее их развитие как в социально-экономическом, культурном отношении, так в национальном государственном строительстве. В-четвертых, необходимость размежевания вызвана и тем, что нужно было ликвидировать политическую, социально-экономическую и культурную раздробленность и отсталость основных этнических групп, народов, населяющих обширную территорию Средней Азии, путем проведения национально-территориального разделения. Все это в совокупности и составляли «букет» факторов, вызвавший необходимость проведения национально-территориального

размежевания, которое было осуществлено в октябре 1924 г.

Здесь уместно напомнить, что в вопросе национально-территориального размежевания не было единого мнения. В Туркестане во время таких обсуждений высказывались мнения как за размежевание, так и против. Время тотального единомыслия еще не наступило и политики еще имели право высказывать свое собственное мнение и общее видение проблемы, спорить между собой, в том числе критиковать. Наиболее видные и активные деятели имели свои мнения и взгляды о предстоящей судьбе народов Турк. АССР, Бухарской и Хорезмской НСР. Так: председатель СНК Турк. АССР Т. Рыскулов и заместитель председателя Туркестанского ЦИК С. Ходжанов ратовали и выступали за сохранения политического, территориального единства, за объединение Туркестана, Бухары и Хорезма в единое государство на советской основе. Фактически они были против размежевания, предложенных трёх республик и тем самым были против генеральной линии партии большевиков.

* За объединения всех трёх республик - Туркестанской АССР, Бухарской и Хорезмской народной советской республики, в одну единую республику выступал и председатель Среднеазиатского экономического совета Н.А. Паскуцкий. Свою позицию он мотивировал экономическими соображениями. Полагаем, что Н.А. Паскуцкий тем самым на базе объединённых республик Средней Азии хотел создать сырьевую базу для промышленности России как это было в царское время.

* Руководители из числа узбеков - глава правительства Бухарской НСР Ф. Ходжаев и второй секретарь ЦК КПТ А. Рахимбаев, поддерживая генеральную линию партии большевиков, приняли позицию за скорейшее национально-территориальное размежевание в Средней Азии. Здесь следует отметить, что А. Рахимбаев, выступая за размежевание, был абсолютно против присоединения областей с казахским населением к Кыргызской (Казахской) АССР. Свою позицию он мотивировал тем, что если другие районы с казахским населением присоединить к Кыргызской (Казахской) АССР, то эта республика может стать слишком большим территориальным и административным образованием.

* В ходе обсуждений вопросов территориального размежевания по национальному признаку как-то забыли или сделали вид, что забыли об интересах кыргызского народа. В те времена кыргызы и их территории были оставлены без должного внимания, что задевало народ, особенно часть активно действующих политиков. Разумеется, такое положение дел вызвало протесты кыргызских ответственных работников и части кыргызской интеллигенции, которые обратились в вышестоящие органы - в ЦК РКП(б) и Совет Национальностей ЦИК СССР. Так, в ходе создания Кара-Кыргызской автономной области обострились разногласия именно по поводу территорий и интересов кыргызов и Кыргызстана.

Часть кыргызских делегатов XII съезда Советов Туркестанской АССР в январе 1924 года приняла специальное обращение. Это были следующие делегаты: Абаев, Баялинов (Нарынский уезд), Абдрахманов, Ачаев, Тойчинов, (Кара-Кольский уезд), Айдарбеков, Садаев (Пишпекский уезд), Иманходжаев, Карабеков, Туленов, Умарбеков (Ошский уезд), Кулбосунов, Сарыбаев (Андижанский уезд), Ботбаев, Мамбеталиев, Саликов (Наманганский уезд), Абланов, Бабаджанов,

Маймулов, Токобаев (Олуя-Атин-ский уезд) и другие. Суть обращения заключалась в том, что руководство партийного аппарата и правительства Туркестанской АССР не владеют информацией, не знают объективного положения дел и не учитывают особенности нации - кара-киргизов, достигающих количеством населения до одного миллиона человек. Они особо отметили, что из-за схожести языков, ведения хозяйства и образа жизни кайсак-киргизов и кара-киргизов их рассматривают как одну нацию одной автономной республики - Кыргызской (Казахской) АССР. Кыргызские делегаты, защищая интересы кара-киргизов, отметили, что такое насильственное объединение двух наций только из-за схожести языка и образа жизни, противоречит национальной политике партии большевиков и советской власти.

В докладной записке кыргызские депутаты XII съезда советов Туркестанской АССР, отмечая, что партия и советская власть не учитывают особенности культурного развития каракиргизов, ставят перед Коммунистической партией следующие требования:

✓ признать кара-киргызский народ самостоятельной нацией наравне с другими национальностями - узбеками, туркменами, таджиками, кайсак-киргизами;

✓ шире привлекать представителей кара-кыргызских трудящихся в органы партийной и государственной власти;

✓ учитывая отсутствие представителей кара-киргизских трудящихся в органах партийной и государственной власти Туркестана, ввести их в вышеназванные органы с учетом их социально-классовой принадлежности;

✓ для ведения культурно-просветительской работы среди кара-киргызских трудящихся на их родном языке выделить государственные средства, в первую очередь, на выпуск учебников и пособий.

Обращение кыргызов решительно поддержали нарком здравоохранения Турк. АССР, будущий секретарь Совета Национальностей, казах С. Асфендияров и заместитель председателя Совета народных назиров Бухарской НСР, туркмен К. Атабаев. Они выступали за образование кыргызской автономной области. Впоследствии при поддержке этих представителей, прежних республик, после национально-территориального размежевания было образовано ККАО.

4 июня 1924 года оргбюро ЦК РКП (б) приняло специальное постановление «О национальном размежевании среднеазиатских республик», где было указано:

«Ввиду ясно выраженной воли центральных комитетов компартий Бухары и Туркестана, а также ответственных работников Хорезма, Политбюро ЦК РКП (б) постановляет:

...3) Выделить автономную область каракиргиз с непосредственным вхождением в РСФСР».

Это постановление было подтверждено ещё одним постановлением Политбюро ЦК РКП (б) от 12 июня 1924 года.

Заместитель заведующего организационно-распределительным отделом ЦК РКП (б) В.Ф. Чёрный в докладной записке сообщал следующее:

«...Территориальное размежевание проходит, в общем, сравнительно нормально и достаточно интенсивно. Установление границ происходит на основе переговоров и соглашений между национальными комиссиями. Ещё не установленными являются: ...граница между Кара-Кыргызской

областью и Узбекистаном, где кара-киргизы хотят получить район Джала-Абада с преобладающим узбекским населением с целью при помощи старой железнодорожной линии иметь тесную связь со среднеазиатским центром... В качестве центров будущей Кара-киргизской области фигурируют два города - Пишпек и Джала-Абад». В этой записке, также сообщалось о том, что управление национальным временным бюро в автономной области ведётся Ж. Абдрахмановым, Т. Токбаевым, Р. Худайкуловым, И. Айдарбековым (от джетыйсуйских киргиз), Сулембаевым (от ферганских киргиз) и Липатовым.

15-16 сентября 1924 г. чрезвычайная сессия ЦИК Турк. АССР приняла историческое постановление «О национально-территориальном размежевании народов Средней Азии». В том же месяце такое же решение было принято V Всебухарским курултаем Советом и V Всехорезмским курултаем Советов.

Вторая сессия Всероссийского Центрального Исполнительного Комитета РСФСР XI созыва 14 октября 1924 года, а затем сессия Центрального исполнительного комитета СССР, окончательно приняли решение о проведении национально-территориального размежевания в Средней Азии, приняв постановления «О реорганизации Туркестанской Автономной Советской Социалистической Республики на отдельные автономные единицы» и этим самым дали кыргызскому народу возможность выделиться в самостоятельную область с вхождением её в РСФСР:

«... 4. Во исполнение выраженной всеобщей воли рабочих и дехканских масс кара-киргызского народа предоставить право каракиргызскому народу выйти из состава Туркестанской автономной ССР и образовать Кара-Кыргызскую автономную область в составе РСФСР».

Так была образована самостоятельная административно-территориальная единица в лице Кара-Кыргызской автономной области в составе РСФСР.

Наряду с этим необходимо отметить, что осенью 1924 года, вместо упразднённых Турк. АССР, Хорезмской НССР, Бухарской НССР были образованы Узбекская ССР, Туркменская ССР; Таджикская АССР в составе Узбекской ССР, Кара-Кыргызская автономная область в составе РСФСР (переименованная в мае 1925 г. в Кыргызскую автономную область) Кара-Калпакская автономная область в составе Кыргызской (Казахской) АССР. Фактически была искусственно, насильственным путем изменена политическая география Средней Азии по результатам национально-территориального размежевания.

Таким образом, национально-территориальное и национально-государственное размежевание, с одной стороны, повысило государственный статус коренных народов Средней Азии, способствовало дальнейшему их социально-экономическому и культурному развитию. С другой, заложило медленно созревающие причины будущих кровавых конфликтов, в частности, между Кыргызстаном, Таджикистаном и Узбекистаном, которые обострились после распада СССР, в период независимости стран региона.

(Продолжение следует)

Б.К.Абытов,

доктор исторических наук, профессор

Ответственный редактор, доцент

Б.К. Оморкулов

"Дидактика"

ОшМУнун профессордук-окутуучулук курамынын илимий педагогикалык, маалыматтык гезити

Башкы редактор:

Тургунбай АЛДАКУЛОВ

Редакциялык кеңеш:

Н.Мапаева, Г.Жутанова, А.Батыралиев, Б.Оморкулов, М.Ниязалиев, З.Нуралиева, М.Осмонали кызы

Корректор: М.Турсунбекова

Фото кабарчы: Р.Максутов

Дизайнер:

Дүйшөнбек Бектемир уулу

Кол жазмалар, фото-суреттер кайра кайтарылбайт жана кат жүзүндө жооп берилбейт. Жарыяланган материалдар редакциянын толук көз карашын билдирбейт. Макалалардагы фактылар үчүн авторлор өздөрү жооптуу. Гезит редакциянын компьютердик борборунда терилип даярдалып, "ММКны колдоо борбору" басмаканасынан басылды.

КРнын Юстиция министрлигинен каттоодон өткөн күбөлүктүн каттоо нумуру 10155. Күбөлүк 003799

Банктагы реквизиттер:

Иин 00207199610017,

р-с. 4407011103007617,

«РСК-Банк» Ош филиалы, Ош шаары

БИК 129039

Редакциянын дарегі: Ош шаары, Ленин көчөсү-331,

ОшМУнун башкы имараты, 219-каана.

Гезит "Принт Мастер" ЖЧКсынын басмаканасында

басылды.

Нускасы: 1300

Буюртма №1325

ОКУЙМ, БИРОК УНУТАМЫН...

Мен бир жолу мугалимимден сурадым:
"Мен китеп окудум, бирок китептен эч нерсе эсимде калган жок. Каармандарды, мазмунду дайыма унутуп калам..."

Ал мага курма сунду да:
"Муну оозуна салып, чайнап же".
Тамактангандан кийин сурады:
- Эми чоңоюп калдыңбы? "

"Жок" дедим.
Ал мындай деди:
«Сен чоңойгон жоксуң, бирок ал курма бүт денече тарайды: Ал этке, сөөккө, нервге, териге, тырмакка, клеткага айланды..."

Мен окуган китебим ушинтип майдаланып жатканын түшүндүм...

Алардын айрымдары сөз байлыгынды байытат. Кээ бирлери илим-парасатынды арттырса, кээ бирлери адеп-ахлагынды өркүндөтсө, кээ бирлери жазуу, сүйлөө стилине көрк кошуп, кээ бири жашоого башкача көз караш менен кароого, кээ бири ичиңдердеги сүйүү-мээримдүүлүктү арттырып, бири-бирине болгон сүйүүнү, мээримдүүлүктү арттырат. Алардын айрымдары

өзүнүзгө болгон ишенимиңизди арттырат. Сизди ойлоноууга жана суроого түртөт, ар кандай акыбалдын алдында өзүн кандай алып жүрүүнү үйрөтөт...

Достор, китеп окуу көп нерсеге пайдалуу бекен? Кана эмесе кеттик! Эсибизде калбагандай сезилгенине карабай китептерди көп окууну адатка айланталы.

Китепке кызыктыруунун 4 ыкмасы

«Розовый жираф» басмасынын негиздөөчүсү жана мурдагы башкы редактору Марина Козлова үй

китепканаларын жаңыртуунун жана балдарды китеп окууга кызыктыруунун заманбап жолдорун сунуштады:

1. Фанфиктер жана фандомдор (фанаттардын чыгарган чыгармалары жана белгилүү чыгармалардын айланасындагы күйөрмандар жамааты). Бул дүйнөлөр чондорго түшүнүксүз болушу мүмкүн, бирок алар балдар арасында талкуу жаратып, кызыгууну арттырат.

2. Комикстер (сүрөттөр менен баяндалган кыска окуялар). Баланы китеп окууга кызыктыруунун мыкты жолу, айрыкча көптөгөн классикалык чыгармалар эми комикс форматында чыгарылып жаткандыгын эске алсак.

3. Ар түрдүү форматтар. Китеп окууну кагаз китептер менен эле чектебеңиз. Электрондук китептер жана аудиокитептер (үн жазмасы түрүндө китептер) дагы баланы кызыктыра алат. Аларга бирге кулак төшөп, талкуулоону үйрөнүү маанилүү.

4. Научпоп (илимий-популярдуу адабият, нон-фикшн). Ата-энелер көбүнчө китеп окуу бул көркөм адабият деп ойлошот, бирок заманбап нон-фикшн адабияты, айрыкча илимий-популярдуу китептер, балага кызыктуу болуп, билимдин эң сонун булагы боло алат.

Джон Грейдин балдар жөнүндө

1. Башкалардан айырмалануу – нормалдуу.

Бала өзүнүн өзгөчөлүгүн сезиши жана айырмалануу табигый жана жакшы нерсе экенин түшүнүшү маанилүү.

2. Каталарга жол берүү – нормалдуу.

Каталар үйрөнүү процессинин бир бөлүгү. Бул балдарга ийгиликсиздик уят болбой, теске-рисинче, өсүүгө мүмкүнчүлүк экенин түшүнүүгө жардам берет.

3. Терс эмоцияларды көрсөтүү – нормалдуу.

Балдар ачуулануу же кайгы сыяктуу сезимдердин да болушу мүмкүн экенин жана аларды туура жол менен жеткирүү керектигин түшүнүүсү абдан маанилүү.

4. Көптү каалоо – нормалдуу.

Максаттуу болуу жана жакшыраак нерселерге умтулуу – бул жакшы сапаттар, алар адамга максаттарына жетүүгө жардам берет.

5. Макул эместигинди билдирүү – нормалдуу, бирок ата-энең негизгиси экенин унутпа.

Бул пункт балдарды өзүнүн көз карашын коргогонго үйрөтөт, ошол эле учурда ата-энеге жана бийликке сый мамиле кылуунун маанилүүлүгүн таанытат.

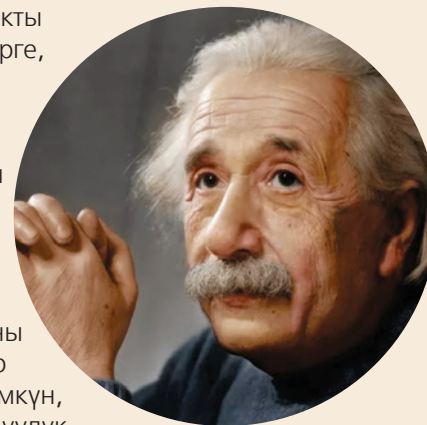
Джон Грей – америкалык психолог, жазуучу жана адамдар арасындагы мамилелер боюнча дүйнөлүк алдыңкы эксперттердин бири. Ал эң көп таанылган чыгармасы «Эркектер Мар-стан, аялдар Венерадан» деген китеби менен белгилүү. Бул китеп бестселлер болуп, гендердик айырмачылыктар жана коммуникация маселелерин түшүнүүгө чоң таасир эткен. Грей өз ишинде сүйүү, нике, эркектер менен аялдардын ортосундагы

баарлашуу жана өзүн-өзү өнүктүрүү сыяктуу темаларга көңүл бурат. Анын китептери ондогон тилдерге которулуп, адамдардын мамилелерин жакшыртууга жардам берип келет.

Альберт Эйнштейндин белгилүү 10 цитатасы

Альберт Эйнштейн мыкты физик болуу менен бирге, жаркын философ да болгон. Ал жашоонун мыйзамдарын так түшүнгөн жана аларды өзүнүн формулалары сыяктуу эле жакшы түшүндүрө алган. Анын көптөгөн айткан сөздөрүнөн он цитатаны гана сунуштайм – алар жөнөкөй көрүнүшү мүмкүн, бирок бардык гениалдуулук сыяктуу эле.

1. "Эч качан ката кетирбеген адам эч качан жаңы нерсе жасап көргөн эмес"

Көпчүлүк адамдар ката кетириүүдөн коркуп, эч нерсе жасаганга аракет кылбайт. Бирок мындан коркпош керек. Көбүнчө жеңилүүгө учураган адам жеңишке жетүү жолун бирден-бир жолу ийгиликке жеткен адамга караганда көбүрөөк үйрөнөт.

2. "Билим – бул мектепте окутулгандын бардыгын унуткандан кийин калган нерсе"

30 жылдан кийин сиз мектепте окугандын бардыгын такыр эле унутуп каласыз. Эсиңизде калган нерсе – бул сиз өз алдынча үйрөнгөн нерсе болот.

3. "Мен кыялымда сүрөтчүдөй эркин чийем. Кыялдоо – бул билимден маанилүү. Билим чектелген. Кыялдоо болсо бүтүндөй дүйнөнү кучагына алат"

Адамзат үңкүр доорунан канчалык алыска кеткенин түшүнгөндө, кыялдын күчү толук мас-штабда сезилет. Азыр бизде болгон нерселер биздин ата-бабаларыбыздын кыялы менен жетишилген. Келечекте бизде эмне болору биздин кыялдарыбыз менен курулат.

4. "Чыгармачылыктын сыры – бул дем берүүчү булактарды жашыра билүү"

Сиздин чыгармачылыгыңыздын уникалдуулугу көп учурда булактарды канчалык жакшы жашыра билгениңизге көз каранды.

5. "Адамдын баалуулугу анын эмнеге жетишкенинде эмес, анын эмнени бергенинде. Ийги-ликтүү эмес, баалуу адам болууга аракет кылыңыздар"

Эгер дүйнөгө белгилүү адамдарды карасаңыз, алардын ар бири дүйнөгө бир нерсе бергенин көрөсүз. Бере билүү – алуу мүмкүнчүлүгүн берет. Эгер сиздин максатыңыз дүйнөдөгү баалуу-луктарды жогорулатуу болсо, анда сиз жашоонун жаңы деңгээлине көтөрүлөсүз.

6. "Жашоонун эки жолу бар: сиз керемет эч качан болбой тургандай жашай аласыз жана сиз бул дүйнөдө бардыгы кереметтей болгонсуп жашай аласыз"

Эгер сиз бул дүйнөдө эч нерсе керемет болбогондой жашасаңыз, анда каалаган нерсени жа-сап, эч кандай тоскоолдуктарга дуушар болбойсуз. Эгер сиз бардыгы керемет болгонсуп жашасаңыз, анда бул дүйнөдөгү эң кичинекей сулуулуктардан да ырахат ала аласыз. Эгер сиз эки жол менен тең жашасаңыз, анда жашоонун бактылуу жана жемиштүү болот.

7. "Өзүмдү жана ой жүгүртүүмдү изилдегенде, мен үчүн фантазия жана кыял жөндөмү кандайдыр бир абстракттуу ой жүгүртүү жөндөмдүүлүктөрүнө караганда көбүрөөк мааниге ээ болгонун түшүнөм"

Сиздин жашоодо эмнеге жетүүңүз мүмкүн экени жөнүндө кыялдануу – бул позитивдүү жашоонун маанилүү элементи. Кыялыңызга эркин жүрүүгө жана сиз жашагыңыз келген дүйнөнү курууга уруксат бериңиз.

8. "Койлордун тобунда кемчиликсиз мүчө болуу үчүн, биринчи кезекте кой болушун керек"

Эгер сиз ийгиликтүү ишкер болгунуз келсе, азыр бизнес жүргүзүүнү башташыңыз керек. Баш-тагым келип, бирок кесепеттеринен коркуп, эч нерсеге жетише албайсыз. Бул жашоонун башка тармактарында да туура келет: жеңүү үчүн биринчи кезекте ойноо керек.

9. "Оюндун эрежелерин үйрөнүш керек. Андан кийин, бардык адамдардан мыкты ойноо керек"

Эрежелерди үйрөнүп, бардыгынан мыкты ойногула. Жөнөкөй, бирок гениалдуу.

10. "Суроолорду берүүнү токтотпоо абдан маанилүү. Жооп издөөгө болгон кызыгуу - бул жөн гана адамга берилген нерсе эмес"

Акылдуу адамдар дайыма суроо беришет. Өзүңүзгө жана башкаларга суроолорду берип, чечим табууга аракет кылыңыз. Бул сизге жаңы нерселерди үйрөнүүгө жана жеке өсүүңүздү анализдөөгө мүмкүнчүлүк берет.